УДК 37.018.54:75].015.31(477.43/.44)“195/199“ https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-05

Освітньо-виховна діяльність у спеціалізованих дитячих художніх закладах Поділля другої половини XX століття

Тетяна Зузяк, Оксана Марущак, Віктор Соловей , та Інна Швець

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті висвітлено освітньо-виховну діяльність у спеціалізованих дитячих художніх закладах Поділля другої половини XX століття. Вирішення складних завдань інтеграції художньої освіти в європейський освітній простір неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого, ознайомлення зі спадщиною педагогів-художників, які стояли біля витоків художньої освіти Поділля. Проблема освітньо-виховної діяльності в спеціалізованих дитячих художніх закладах на Поділлі досить актуальна. У сучасному суспільстві серед освітніх закладів, які виконують освітньо-виховну функцію мистецького спрямування на високому рівні, мало хто може конкурувати з роботою дитячих художніх шкіл. Художня освіта на Поділлі має історичні традиції й є важливою для вивчення. Аналіз архівних джерел і періодичних видань досліджуваного періоду дозволяє констатувати, що лише з другої половини XX ст. на Поділлі з’являються перші дитячі художні школи, зокрема Бучацька, Вінницька, Кам’янець-Подільська, Хмельницька та Тернопільська. Дослідження історії практичної підготовки в художніх закладах освіти Поділля показали, що рисунок, живопис, композиція, скульптура, історія мистецтв були ключовими й вивчалися в усіх школах, а це означає, що, незалежно від населеного пункту та викладацького складу, професійна підготовка проводилася на високому рівні, і всі школи випускали висококваліфікованих вихованців і майбутніх митців.

Доведено, що основні програмні завдання, що ставили педагоги художніх шкіл, включали навчання основам образотворчого мистецтва, розвиток духовних якостей та розуміння прекрасного. Утілення цих завдань відбувалося через традиційні та новаторські форми й методи навчання. Заняття з предметів «малюнок», «живопис», «композиція» та «скульптура» були заняттями мистецького пошуку, адже учні набували не тільки професійних навиків, а, насамперед, навчалися нестандартно мислити та фантазувати. Не менш важливим завданням для педагогів художніх шкіл був розвиток уяви, творчого мислення, зорової пам’яті вихованців, використовуючи різноманіття художніх матеріалів і технік.

З'ясовано, що в основу навчання в школах було покладено систему послідовного розвитку художньої освіти, а саме, закладено фундамент для спадкоємної передачі майбутнім поколінням традицій реалістичного зображення світу, здійснення допрофесійної підготовки.

Визначено, що саме в розглядуваний період сформувався головний принцип освітнього процесу – єдність навчання та творчості.

Перспективою подальших досліджень вважаємо аналіз становлення й розвитку професійної художньої освіти на Поділлі.

Ключові слова. Поділля, освітньо-виховна діяльність, Бучацька дитяча художня школа, Вінницька дитяча художня школа, Кам’янець-Подільська дитяча художня школа, Хмельницька дитяча художня школа, Тернопільська дитяча художня школа

© 2023 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

udc 37.018.54:75].015.31(477.43/.44)“195/199“ https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-05

Educational activities in specialized children's art institutions of Podillia in the second half of the 20th century

Tetiana Zuziak, Oksana Marushchak, Viktor Solovei, and Inna Shvets

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article is devoted to the coverage of educational activities in specialized children's art institutions of Podillia in the second half of the twentieth century. Solving the complex tasks of integrating art education into the European educational space is impossible without a thorough study of one's own historical past, familiarization with the legacy of the teachers-artists who stood at the origins of art education in Podillia. The problem of educational activities in specialized children's art institutions in Podillia is quite urgent. In modern society, among educational institutions that perform the educational and educational function of artistic direction at a high level, few can compete with the work of children's art schools. Art education in Podillia has historical traditions and is important to study. The analysis of archival sources and periodicals of the studied period allows us to state that only from the second half of the XXth century. the first children's art schools appear in Podillia, in particular Buchachska, Vinnytsia, Kamianets-Podilska, Khmelnytska and Ternopil. Research into the history of practical training in artistic educational institutions of Podillia showed that drawing, painting, composition, sculpture, art history were key and were studied in all schools, which means that regardless of the settlement and the teaching staff, professional training was conducted at a high level. and all schools produced highly qualified pupils and future artists. It has been proven that the main program tasks set by teachers of art schools included learning the basics of fine art, developing spiritual qualities and understanding beauty. The implementation of these tasks took place through traditional and innovative forms and methods of education. Classes in the subjects «drawing», «painting», «composition» and «sculpture» were classes of artistic research, because the students acquired not only professional skills, but first of all, learned to think outside the box and fantasize. An equally important task for teachers of art schools was the development of imagination, creative thinking, visual memory of students, using a variety of art materials and techniques. It has been proven that the system of consistent development of art education was laid as the basis of education in schools, namely, the foundation was laid for the successive transmission of the traditions of a realistic depiction of the world to future generations, and the implementation of pre-professional training. It is proven that the main principle of the educational process – the unity of learning and creativity – was formed in the period under consideration. We consider the analysis of the formation and development of professional art education in Podillia to be a perspective for further research.

Keywords: Podillia, educational activities, Buchach Children's Art School, Vinnytsia Children's Art School, Kamianets-Podilskyi Children's Art School, Khmelnytskyi Children's Art School, Ternopil Children's Art Schol

Постановка наукової проблеми. Вирішення складних завдань інтеграції художньої освіти в європейський освітній простір неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого, ознайомлення зі спадщиною педагогів-художників, які стояли біля витоків художньої освіти Поділля. Проблема освітньо-виховної діяльності в спеціалізованих дитячих художніх закладах на Поділлі досить актуальна. У сучасному суспільстві серед освітніх закладів, які виконують освітньо-виховну роботу мистецького спрямування на високому рівні, мало хто може конкурувати з роботою дитячих художніх шкіл. Художня освіта на Поділлі має історичні традиції та є важливою для вивчення. З історії Поділля нам відомо, що малювання, як обов’язковий предмет, викладалося у Подільській духовній семінарії, жіночих єпархіальних училищах і гімназіях, вчительських інститутах тощо. Спеціальних навчальних художніх закладів не існувало.

© 2023 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Аналіз архівних джерел і періодичних видань досліджуваного періоду дозволяє констатувати, що лише з другої половини XX ст. на Поділлі з'являються перші дитячі художні школи, зокрема Бучацька, Вінницька, Кам'янець-Подільська, Хмельницька та Тернопільська.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історичних, науково-методичних та архівних джерел свідчить, що вивченням становлення спеціалізованих дитячих художніх закладів в історичному поступі України займалися Л. Веселовський, К. Дегтяр, Л. Духовна, Л. Площанська, Ю. Присяжна, Т. Русанівська, Є. Чопик та ін. Водночас, питанню освітньо-виховної діяльності дитячих художніх шкіл окремих регіонів України, зокрема Поділля, у науково-педагогічній та історичній літературі не приділялося належної уваги.

Мета статті – визначити та охарактеризувати освітньо-виховну діяльність у спеціалізованих дитячих художніх закладах на території Поділля другої половини XX століття.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи джерельну базу регіону, було виявлено, що першою на Поділлі було відкрито Бучацьку дитячу художню школу в липні 1960 року. Ще з минулих століть Бучаччина, що на Тернопільщині, славилася своєю мистецькою історією, адже там і до сьогодні збереглись історичні пам'ятки архітектури XVII ст. Свого часу Бучацька художня школа була першою і єдиною в області, заснована в липні 1960 р. Науковці вважають, що ця школа стала першою в усіх райцентрах України, але цей факт не доведено. Великих зусиль до створення школи доклав тодішній заввідділом культури Б. Довганчук, а організатором і першим директором був уродженець Лемківщини, випускник Львівського державного училища прикладного мистецтва імені І. Труша Омелян Васильович Ментус, який пропрацював у школі понад 45 років [1].

За роки існування школа досить часто змінювала адреси свого перебування, зокрема, перше приміщення, в якому відбулося відкриття школи, знаходилось по вул. Т. Шевченка, у 70-х роках – перебувала в міській Ратуші. Нелегко доводилося й із першим набором учнів. Варто зазначити, що керівнику та викладачам доводилося їздити по селах і знаходити в загальноосвітніх школах дітей, які люблять малювати, а потім ходити до них додому і вмовляти батьків, щоб віддали дитину на навчання. Очевидно, що було непросто, але велике бажання навчати молодь мистецтву перемогло всі негаразди. Однак результати клопіткої роботи не забарились, зокрема, у вересні 1960 року у школі розпочалися уроки, які розкрили перед 30-ма ретельно відібраними обдарованими дітьми світ образотворчого мистецтва. Тут займалися діти не тільки з Тернопільщини, а й Хмельницької, Львівської, Івано-Франківської та Одеської областей. У селищі цукрового заводу для них був облаштований гуртожиток. Серед перших викладачів варто згадати О. В. Ментуса, В. В. Хілька, В. І. Карпушева, Д. І. Грабара, О. Ю. Марченка, С. М. Шевчука та ін. Зауважимо, що чимало відомих митців закінчили Бучацьку художню школу, зокрема, художник, іконописець Роман Василик; архітектори Михайло Нетриб'як, Микола Бевз, Богдан Смертюк, Леся Чень; доктор мистецтвознавства, професор, Михайло Станкевич; писанкарка Олександра Приведа; відомі художники Михайло Витягловський, Володимир Якубовський, Ярослав Біль, Михайло Піддубний та ін. [1].

Шкільна програма передбачала упродовж чотирьох років отримання учнями художньої освіти з наступних дисциплін: рисунок, живопис, композиція, скульптура та історія мистецтв. Зауважимо, що роботи учнів Бучацької художньої школи експонувалися на міжнародних виставках дитячого малюнка в Італії, Японії, Чехословаччині, Болгарії, були на виставках робіт художніх шкіл у Києві, Миколаєві, Львові, Тернополі та ін. містах України [1].

Наступною в жовтні 1960 р. відкривається Вінницька дитяча художня школа, першим директором якої став художник-графік Яків Опанасович Остапов. Якщо перший випуск учнів складав 30 випускників у 1964 році, то з згодом свідоцтва про закінчення художньої школи отримували близько 200 випускників щорічно [10, с. 103].

Першим приміщенням, до якого прийшли навчатися майбутні художники, був автомобільний клас, будівля якою й досі розташована на території Закладу загальної середньої освіти № 4. Варто зазначити, що вже тоді колектив мав в активі і навчальні гіпсові моделі, і натюрмортний фонд, і мольберти [10, с. 103]. За декілька місяців, разом із майновим фондом, який постійно поповнювався, переїхали до приміщення біля центрального ринку, на місце колишньої ощадної каси. І тільки у 1966 році розпочалася смуга відносної стабільності – з'явилася можливість про-

© 2023 Алла Степова , Олена Верещагіна-Білявська. Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

водити заняття під дахом вишуканого будинку в стилі «модерн», що на розі вулиць Архітектора Артинова та Першотравневої (нині вул. Магістратська), це був дім із світлими майстернями та виставковим залом [10, с. 104].

Зауважимо, що до першого складу педагогічного колективу ввійшли професійні художники Володимир Шкеньов, Лідія Маланіна, Капітоліна Керімова, Олександр Циснецький, Михайло Ройзен, Михайло Гур'єв, творчість яких добре знали, зокрема, через активну участь у міських та обласних виставках тих часів. Невдовзі на подібних виставках почали з'являтися й твори їхніх учнів [10, с. 104]. Відомими педагогами школи, патріотами колективу, яких ще називали «служителі ідеї духовного очищення» були також Ю. Л. Рожньов (директор), Т. Г. Смаровоз (заступник директора), К. М. Гіль, Г. П. Ільченко, Л. Г. Маланіна, В. І. Івлієв, М. І. Прокопенко, С. О. Муляренко, В. М. Назаров [9, с. 4].

На початку відкриття шкільна програма була розрахована на отримання учнями початкової художньої освіти впродовж 4 років і містила такі дисципліни, як рисунок, живопис, композиція, історія мистецтв. Зокрема, для типової програми дитячої художньої школи із предмету «Композиція» (розроблена Мінкульт УССР) учні вивчали основи загальної композиції станкової та декоративно-прикладної. Навчальний процес будувався на паралельному вивченні композиційних засобів ілюзорно-просторового та умовно-просторового зображення, крім того, предмет включав вивчення елементів об'ємно-просторової декоративної композиції. Тематичний план для учнів 1 класу складався з таких тем, як, організація площини картини (9 годин); ритми в природі й у мистецтві, виховання художнього сприйняття навколишнього середовища (39 годин); контраст в природі й у мистецтві, контраст як засіб художньої виразності (54 години). Загалом у 1 класі для вивчення предмету «Композиція» учням було відведено 102 години. Пізніше до переліку дисциплін, що вивчали вихованці дитячої художньої школи, було додано скульптуру. Першими роботами на заняттях із скульптури були вироби з пластиліну. Починаючи з 1989 року навчальна програма з скульптури була орієнтована на реалістичну основу дрібної пластики, а саме виконання робіт безпосередньо із глини, шамоту, м'якого каменю, дерева та гіпсу. Згідно методичним рекомендаціям до програми із дисципліни «Скульптура» в першому класі закладався загальний фундамент художніх знань, які повинні отримувати учні впродовж чотирьох років навчання [5, арк. 4].

1964 року в школі пройшов перший випуск для 30-ти учнів, які надалі вступили до художніх училищ і закладів вищої освіти [5, арк. 8]. 1965 року бажаючих вступити на навчання до школи виявилось 80 дітей, нажаль, через малопристосоване приміщення, змогли прийняти лише 45 найкращих [7, с. 2]. У 1970 році контингент Вінницької дитячої художньої школи вже нараховував 170 учнів, які вивчали живопис, скульптуру, графіку, декоративно-прикладне мистецтво й на кожному занятті удосконалювали свою майстерність, поглиблювали знання в галузі культури. Зауважимо, що того ж року при школі було відкрито вечірню студію для обдарованої робітничої молоді [7].

Варто зауважити, що з часом програма для учнів школи дедалі розширювалася, що передбачало емоційно насичений, гармонійний розвиток естетичних здібностей дитини. Це стало можливим завдяки знайденій та уміло задіяній директором школи системи духовного, естетичного виховання учнів, що пізніше дала плідні результати. Це, власне, багатовекторна система розвитку творчої особистості, яка включала як теоретичну підготовку – лекції з історії світового мистецтва, відвідування виставок та вернісажів, а також виїзні пленуми, учнівські спільні та персональні виставки, участь у конкурсах – від міського до міжнародного рівня, так і практичну участь у мистецькому житті [10, с. 105].

Варто зазначити, що адміністрація школи постійно організовувала виставки дитячих робіт з рисунку, живопису, скульптури в різних закладах міста Вінниці, а саме у бібліотеці імені Івана Франка, Художньому музеї, фойє кінотеатру «Родина», в театрі ляльок і т. д. [9, с. 4]. Окрім того, директором школи було започатковано вернісаж «Мистецьке життя учнів», який регулярно проводився в читальному залі відділу мистецтв обласної наукової бібліотеки ім. Тімірязєва. Там ж і відкривали персональні виставки найталановитіших учнів та випускників школи. Зауважимо, що учні школи виставляли свої роботи і на Всеукраїнських виставках, зокрема у Києві (1995 р.) учень Данило Диров у музеї «Чорнобиль» брав участь у виставці, присвяченій японським містам Хіросімі та Нагасакі. В липні 1998 р. роботи Юлії Крицької отримали велике схвалення на республіканському конкурсі юних художників, і

© 2023 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

журі присудило дівчинці II місце. Учениця Юлія Олейникова в грудні того ж року посіла призове місце на конкурсі «Світ «Цептора» – очима дітей». 10 років поспіль викладачі та кращі учні школи брали участь у щорічному польсько-українсько-німецькому пленері у м. Пиждри Познанського воєводства [10, с. 105]. Зауважимо, що важко переоцінити значимість подібних акцій для творчого самоусвідомлення дитини, адже це дало поштовх для дітей продовжувати навчання у навчальних закладах вищої та середньої освіти мистецького профілю в Україні і за кордоном.

1 вересня 1969 року згідно з Наказом Міністра культури УРСР Р. Бабійчука № 261 від 13 червня 1969 року «Про відкриття дитячих музичних шкіл в райцентрах Віньківці, Деражня, Кам'янець-Подільський, Стара Синява та дитячої художньої школи в місті Кам'янець-Подільський», відповідно до клопотання Хмельницького обласного управління культури та згідно з рішенням виконавчого комітету Хмельницької обласної Ради депутатів трудящих від 29 травня 1969 року за №1463 був відкритий заклад «Кам'янець-Подільська міська дитяча художня школа». Згідно архівних джерел на 1969-1970 н.р. в школу було прийнято 60 учнів і до 1 класу в 1970 р. було зараховано 30 дітей, а також згідно державного плану на 1970-1971 н.р. було зараховано більше 90 учнів, які навчалися у 6 навчальних групах [4, арк.1], з кожним новим навчальним роком кількість учнів у школі зростала.

З січня 1970 р. і до останнього дня свого життя Юхим Васильович Попсуй був директором дитячої художньої школи. Завдяки його зусиллям у школі був створений професійний колектив викладачів-однодумців. Ю. В. Попсуй мав вищу історико-педагогічну освіту, за фахом був вчителем історії [6, с. 82]. Зауважимо, що феномен особистості Юхима Попсуя викликає подив і шану. З одного боку, маючи великий партійний досвід, Юхим Васильович забезпечив ефективне функціонування школи на основі чіткого керування, а з іншого, у зібраному ним дійовому творчому колективі панувала свобода методів викладання, яку він не обмежував і в процес навчання не втручався.

Серед викладачів Кам'янець-Подільської художньої школи варто виділити Брика Д., Юрчика Ю., Гайха З., Брензея О., Кляпетуру І., Заярну Л.

Брик Дмитро Іванович був людиною високої культури та інтелігентності. Своїх учнів привчав до охайності й ретельності в навчальних роботах з рисунку та живопису. На практиці він опирався на реалістичні традиції й головним вчителем вважав природу, зокрема, у погожі дні завжди навчав учнів на пленері. Беззастережливий авторитет Юрія Юрчика ґрунтувався на високому професіоналізмі його творчості, основу якої складали традиції академічної школи. Він дохідливо пояснював своїм учням складні правила образотворчої грамоти та вправно навчав утілювати їх на площині. Він вирізнявся вмінням ставити естетично привабливі натюрморти, які учні писали із задоволенням і цікавістю. Гайх Збігнев Казимирович був яскравою особистістю, людиною широких гуманітарних знань, неординарним педагогом, учнів навчав нестандартно. Варто зазначити, що освітній процес З. Гайха був суцільно інтегрований, тому що об'єднував поезію, рисунок, музику, живопис, розповідь. Мав на меті розширити та збагатити сприйняття учня, щоб підвести до найголовнішого – творчості. Окрім того, значна заслуга в досягненні високого рівня викладання рисунка в школі належить саме Збігнєву Гайху. Свій метод викладання рисунка він визначав формулою «відчувати, знати, уміти». Він не бачив сенсу у прищепленні професійних навичок без виховання почуттів. За його методикою праця учня над рисунком з натури повинна бути підпорядкована настрою, отриманому від правильного сприйняття характеру предмету чи об'єкту [6, с. 34]. Зауважимо, що методичною базою у викладанні рисунку і живопису була робота з натури. Під час аудиторних та пленерних занять учні опановували закономірності побудови об'єктів зображення, їх просторового розташування, особливості лінійної і повітряної перспективи, світлотіні, композиції. Крім роботи в школі, Гайх постійно читав лекції в усіх навчальних закладах міста з історії образотворчого мистецтва [6, с. 83].

Особливий викладач Брензей Олександр Олександрович щодня, протягом 47 років, долав понад 40 км автобусом, а коли й пішки, щоб дістатись до школи. Такій самій відданості рідному краю, Батьківщині вчив і своїх вихованців. Навесні та восени Олександр Олександрович возив своїх учнів на лісові схили товтр опановувати знання, а саме, як передати світло, яскраве чи мерехтливе, як намалювати біле олівцем і як

© 2023 Алла Степова , Олена Верещагіна-Білявська. Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

відрізнити сову від сича. У класі ж улюбленою темою були славетні герої нашої історії, від козаків до січових стрільців [6, с. 84].

У класі темпераментного, харизматичного Кляпетура Івана Васильовича завжди панував дух творчості. Надаючи вихованцям ґрунтовну підготовку з рисунку та живопису, він також навчав їх узагальненому мисленню, ставив складні композиційні завдання, які розвивали вміння організації зображувального простору й досягнення найбільшої виразності твору. Іван Васильович майстерно володів багатьма техніками та видами мистецтва і свої практичні навички передавав учням [6, с. 84].

Діалог та спілкування були важливими чинниками педагогічного методу Лариси Заярної, яка періодично практикувала обговорення, під час яких учні самостійно формулювали завдання, виходячи з власних освітніх потреб [6, с. 84]. Зазначимо, що така взаємодія вчителя і учнів робила навчання успішним і продуктивним й спонукала вихованців до самостійної творчої діяльності

Викладачі школи, видатні майстри навчали учнів різноманітним технікам художнього мистецтва, серед яких ліплення з глини, випалювання, заняття керамікою, різьбою із м'якого місцевого каменю (заняття проводились у скульптурній майстерні), у графічній майстерні можна було осягнути таємниці гравюри на лінолеумі, поекспериментувати з монотипією та гратографією, у декоративному класі – зіткати гобелен, розписати великоднє яйце, відточити вправність в ажурах витинанки. Варто зазначити, що таке різноманіття технік давало можливість учням школи осягнути широкий спектр навиків виконання жанрів декоративно-прикладного мистецтва, що давало можливість знайти заняття не лише за здібностями, а й за покликом душі.

Згідно архівних джерел, у 1969-1970 н. р. учні Хмельницької міської дитячої художньої школи регулярно відвідували класні заняття, виконували домашні роботи і впродовж року серйозно й старанно відносилися до навчальних завдань з рисунку, живопису, композиції та скульптури [9, арк. 1]. У навчанні учнів викладачі школи притримувались найбільш важливих дидактичних принципів викладання, а саме: системності й науковості навчання, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності учнів під час навчання їх прийомам і методам образотворчої грамоти, наочності, міцності засвоєння знань з рисунку, живопису, скульптури й композиції, доступності навчання [2, арк. 1].

За другий рік навчання вихованці Хмельницької художньої школи навчалися за певною системою оперувати лінією, штрихом, кольором та іншими засобами образотворчого мистецтва. Таким учням було легше виконувати завдання на літній практиці, на яку відводилось 56 навчальних годин на групу. Кожен учень займався в день по 4 години під безпосереднім керівництвом і наглядом викладача, навчаючи швидким етюдам і замальовкам, необхідних для подальшої розробки теми з композиції [2, арк. 2].

Окрім занять з рисунку, живопису, скульптури, композиції та історії образотворчого мистецтва, з учнями художньої школи проводились бесіди про специфіку образотворчого мистецтва та жанри образотворчого мистецтва. Регулярно демонструвалися діафільми про творчість видатних художників [9, арк. 2]. У липні систематично випускали обов'язкову настінну газету «Юний художник» та художній календар. В обласному драматичному театрі ім. Г. І. Петровського експонувалася виставка дитячих малюнків вихованців художньої школи (19/II 1970 р.). На ній було представлено 73 дитячих малюнки (з них – 43 малюнки учнів ДХШ), а 19 березня 1970 р. роботи вихованців художньої школи експонувалися на республіканській виставці дитячого малюнку «Творчість юних» в м. Києві, де було представлено 63 малюнки (з них 37 – малюнки вихованців школи) [2, арк. 3].

Згідно архівних джерел у 1970 р., у зв'язку з великим набором учнів, Хмельницька дитяча художня школа зазнала тимчасових труднощів із-за своєчасного розширення приміщення школи, які невдовзі були вирішені, що дало можливість, тоді ще молодій дитячій художній школі, більш ефективніше вирішувати всі необхідні питання з пошуком найбільш талановитих дітей міста та області [2, арк. 4]. У 1970 р. 5 учнів школи, після дворічного навчання в ній, вступили на навчання до художніх училищ, а в 1969 р. на навчання вступили 2 учні. Це говорить про прагнення вихованців школи здійснювати свою образотворчу майстерність і творчі здібності [2, арк. 4].

Варто зазначити, що робота Хмельницької міської художньої школи не зупинялася на навчанні лише учнів, так у планування роботи школи на 1975-1976 н. р. було додано розділ «План роботи університету для батьків», відповідно до

© 2023 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

його пункту 6 викладачам було складено графік проведення лекцій на заводах, фабриках та громадських закладах міста щодо особливостей виконання різноманітних технік із предметів «рисунок», «живопис» та «композиція» [3, арк. 9].

Тернопільська художня школа ім. Бойчука розпочала свою освітню діяльність 10 жовтня 1974 року під керівництвом Григорія Панасовича Кузьменка. Найпершими викладачами були Ігор та Орися Зілінки, Тамара Удіна, Федір Шадрін. Саме вони почали будувати школу з «нуля». Після відкриття школи викладачі почали вдосконалювати освітньо-виховний процес, навчальну програму, а також накопичувати матеріальну базу. Довго школа працювала за програмою 1989 року, як і Вінницька міська дитяча художня школа. Викладачі готували якісних випускників, про що свідчать їхні здобутки, яскравим прикладом є учень школи (1975 року вступу) Євген Чопик, який спочатку став її викладачем, а згодом і директором [11, с. 7].

У Тернопільській школі на навчання зараховували учнів у нульовий клас, переважно це діти 9 років, якщо ж вперше до школи приходили діти 10-11 років і за підсумками проведених іспитів показували гарний результат, то їх зараховували до 1 класу [11, с. 7]. Практика із зарахуванням учнів на вищий клас були притаманна не лише Тернопільській школі мистецтв, як показали дослідження, що бували випадки, коли і до Вінницької міської дитячої художньої школи також зараховували учнів відразу в другий клас, одним із таких був учень Федір Василенко [8, с. 2].

Висновки. Таким чином, провівши аналіз освітньо-виховної роботи доведено, що в дитячих художніх школах Поділля другої половини XX століття вивчали рисунок, живопис, композицію, скульптуру, історію мистецтв. Дослідження історії практичної підготовки в художніх закладах освіти Поділля показали, що перераховані предмети були ключовими і їх вивчали в усіх школах, а це означає, що, незалежно від населеного пункту та викладацького складу, професійна підготовка проводилася на високому рівні, і всі школи випускали висококваліфікованих вихованців і майбутніх митців. Варто зазначити, що основні програмні завдання, що ставили педагоги художніх шкіл, включали навчання основам образотворчого мистецтва, розвиток духовних якостей та розуміння прекрасного. Утілення цих завдань відбувалося через традиційні та новаторські форми й методи навчання. Заняття з предметів «малюнок», «живопис», «композиція» та «скульптура» були заняттями мистецького пошуку, адже учні набували не тільки професійних навиків, а, насамперед, навчалися нестандартно мислити та фантазувати. Не менш важливим завданням для педагогів художніх шкіл був розвиток уяви, творчого мислення, зорової пам'яті вихованців, використовуючи різноманіття художніх матеріалів і технік. В основу навчання в школах було покладено систему послідовного розвитку художньої освіти, а саме, закладено фундамент для спадкоємної передачі майбутнім поколінням традицій реалістичного зображення світу, здійснення допрофесійної підготовки. Саме в цей період сформувався головний принцип освітнього процесу – єдність навчання та творчості.

Перспективою подальших досліджень вважаємо аналіз становлення й розвитку професійної художньої освіти на Поділлі.

© 2023 Алла Степова , Олена Верещагіна-Білявська. Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Список використаних джерел

1. Бучач і Бучаччина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж. 1972. 943 с.
2. ДАХО (Державний архів Хмельницької області). Ф. Р-6144. Оп. № 1. Спр № 5. 5 арк.
3. ДАХО. Ф. Р-6144. Оп. № 1. Спр № 27. 15 арк.
4. ДАХО. Ф. Р-6363. Оп № 1, том 1, Спр № 5, Арк. 15. Кам'янець-Подільська міська дитяча художня школа, 1972-1980 рр.
5. ДАХО. Ф. Р-6363. Оп. №1. Т. 1. Спр. 19, Арк. 27. Кам'янець-Подільська міська дитяча художня школа, 1972-1980 рр.
6. Дегтяр К. Б. Савчук О. І. 50 років у творчому вирі: присвячено 50-ти літньому ювілею Кам'янець-Поділ. міськ. дит. худож. шк. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. 112 с.
7. Духовна Л. Художній школі – десять літ. Комсомольське плем'я. 1970. 15 жовт.
8. Коваль В. Закохані в прекрасне. Вінницька правда. 1965. 27 жовт. С. 2.
9. Площанська Л. Вінницькій художній школі. Вінниччина. 1995. 07 жовт. С. 4.
10. Присяжна Ю. Вічний двигун горіння. Вінницький край. 2006. № 1 (5). С. 103-107.
11. Чопик Є. Діти з задоволенням розмальовують тролейбуси. Тернопіль вечірній. 2013. 05 черв. № 23. С. 7

References

1. Buchach i Buchachchyna: istorychno-memuarnyi zbirnyk [Buchach and Buchach region: a historical and memoir collection]. Niu-York; London; Paryzh. 1972. 943 p. [in Ukrainian].
2. DAKhO. Fond R-6144. Opys № 1, sprava № 5, arkush 5
3. DAKhO. Fond R-6144. Opys № 1, sprava № 27, arkush 15
4. DAKhO. Fond № R-6363. Opys 1, Tom 1, spr № 5, Arkush 15. Kamenets-Podolskaia horodskaia detskaia khudozhestvennaia shkola, 1972-1980 hh.
5. DAKhO. Fond № R-6363. Opys № 1. T. 1. Spr. 19, 27 ark. Kamenets-Podolskaia horodskaia detskaia khudozhestvennaia shkola, 1972-1980.
6. Dehtiar K. B. Savchuk O. I. 50 rokiv u tvorchomu vyri: prysviacheno 50-ty litnomu yuvileiu Kamianets-Podil. misk. dyt. khudozh. shk. [50 years in the creative vortex: dedicated to the 50th anniversary of the Kamianets-Podilskyi City Children's Art School] Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2019. 112 s. [in Ukrainian].
7. Dukhovna L. Khudozhnii shkoli – desiat lit [The art school is ten years old]. Komsomolske plemia. 1970.15 zhovt. [in Ukrainian].
8. Koval V. Zakokhani v prekrasne [In love with the beautiful]. Vinnytska pravda. 1965. 27 zhovt. S. 2. . [in Ukrainian].
9. Ploshchanska L. Vinnytskii khudozhnii shkoli. Vinnychchyna. 1995. 07 zhovt. P. 4. [in Ukrainian].
10. Prysiazhna Yu. Vichnyi dvyhun horinnia. [Eternal combustion engine] Vinnytskyi krai. 2006. №1 (5). p. 103-107. [in Ukrainian].
11. Chopyk Ye. Dity z zadovolenniam rozmalovuiut troleibusy [Children are happy to paint trolleybuses]. Ternopil vechirnii. 2013. 05 cherv. № 23. S. 7. [in Ukrainian].

Про авторів

Тетяна Зузяк, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: zuzyak@ukr.net

Оксана Марущак, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: ksanamar77@gmail.com

Віктор Соловей, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: victorsolovey79@gmail.com

Інна Швець, аспірант, e-mail: inna.gumenuyk.1994@gmail.com

About the Authors

Tetiana Zuziak, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, e-mail: zuzyak@ukr.net

Oksana Marushchak, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, e-mail: ksanamar77@gmail.com

Viktor Solovei, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, e-mail: victorsolovey79@gmail.com

Inna Shvets, **аспірант,** postgraduate student, e-mail: inna.gumenuyk.1994@gmail.com

© 2023 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)